

УДК: 330.368

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-280-2-2

ГУРОЧКІНА В. В.

Університет державної фіскальної служби України

МЕНЧИНСЬКА О. М.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

ЕМЕРДЖЕНТНА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГІВ

У статті досліджено емерджентність та основні компоненти становлення емерджентної економіки, зазначено, що емерджентні властивості не можуть бути виведені як наслідок властивостей окремих її частин, мають непередбачуваний характер та стрибкоподібну динаміку процесів розвитку. Розглянуто теоретичні аспекти емерджентної економіки, а також ефекти, які характеризують здатність складних економічних систем до комбінованої дуальної дії її різних елементів. Доведено, що позитивні ефекти в стані емерджентності економіки є важливим кроком у реалізації цілісної концепції та стратегії розвитку України із врахуванням інтеграційних процесів і фінансових механізмів, які лежать в основі її вдалої реалізації. Здійснено моніторинг та оцінювання результатів моделі емерджентного розвитку економік через призму міжнародних рейтингів та надано рекомендації до формування загальної національної стратегії, спрямованої на покращення слабких характеристик галузей національного господарства та економіки України в цілому. Підкреслено, що на основі накопичення проявів емерджентних властивостей систем відбувається емерджентна еволюція.

Ключові слова: емерджентність, емерджентна динаміка, економіка емерджентного типу, емерджентний потенціал, емерджентна еволюція, міжнародні рейтинги.

HUROCHKINA V.

University of the State Fiscal Service of Ukraine

MENCHYNSKA O.

Vinnytsia Trade and Economic Institute of KNTEU

EMERGING DYNAMIC OF DEVELOPMENT UKRAINIAN ECONOMY THROUGHT THE PRISM INTERNATIONAL RATINGS

The article considers the integral properties manifested in complex dynamical systems through interaction with the environment. Theoretical aspects of emergent economics and the effects that characterize the ability of complex economic systems to combine single-vector action of its various elements, determined that the sum of the effect exceeds the individual results of the elements, and found that it has an organized and planned nature of savings economic system. The emergence and the main components of the emergence of the emergent economy, it is noted that the emergent properties cannot be derived as a consequence of the properties of individual parts and are unpredictable. It is proved that the positive effects in the state of emergence of the economy is an important step in the implementation of a holistic concept and development strategy of Ukraine, taking into account the integration processes and financial mechanisms that underlie its successful implementation. The results of the model of emergent development were monitored and evaluated through the prism of international ratings and general recommendations were provided for the formation of a general national strategy aimed at strengthening the weak characteristics of the national economy and the economy of Ukraine as a whole.

The categorical-conceptual apparatus of the concept of "emergence" is characterized and the evolutionary stages of theoretical approaches to its interpretation are determined. The characteristic of "emergence" as a property of the system, a synonym of the system effect, the direction of methodology as a system approach, the law of emergence, the concept, function, revolution, potential and type of economic system with an institutional order. Types of strategies, including emergent strategy, are considered. The characteristic features of emergent systems that need to be taken into account when modeling development indicators are highlighted. It is determined that on the basis of accumulation of manifestations of emergent properties of systems there is an emergent evolution.

Key words: emergence, emergent dynamics, emergent type economy, emergent potential, emergent evolution, international ratings.

Постанова проблеми. Інтеграція національної економіки у глобальний простір є складним та непередбачуваним процесом, адже важко забезпечити її ефективне функціонування в умовах невизначеності. Емерджентні властивості економічних систем мають певні характерні прояви і особливу дуальну природу. З одного боку вони мають негативні наслідки та можуть становити загрозу національній безпеці, а з іншого є драйверами розвитку економіки в цілому. Дослідження теоретичних основ проявів непередбачуваних стратегій, яким притаманні неадитивні (емерджентні) властивості економічних явищ, доцільне для забезпечення кількісних та якісних змін в економіці країни. Вчасна ідентифікація емерджентних неадитивних властивостей економічних систем через призму міжнародних рейтингів та їх ефективне спрямування в бік покращення, дасть можливість розвитку та еволюції економічних систем і сприятиме емерджентній еволюції. З'ясування емерджентних характеристик та рис неадитивних (емерджентних) властивостей складних економічних системи стане основою для ідентифікації та вчасного спрямування в бік сталого розвитку. Нами запропоновано систему відбору індикаторів (рейтингових оцінок) які дають можливість характеризувати економіку як емерджентну на макро- та мікрорівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний огляд та еволюцію поняття емерджентності висвітлено у значному науковому доробку зарубіжних та вітчизняних вчених: Gaffeo E., Gatti D.D., Desiderio S., Gallegati M. [1], Геселева Н. В. [3], Гребешкова О.М. [4], Лазебник Л.Л. [5], Соловійова В.М., Кібальник Л.О.[6], Іващук Ю. [7] Махортова Ю.О.[14]. Розроблено систему індикаторів та зазначено складові економіко-математичного моделювання емерджентних властивостей складних економічних системи науковцями Войнаренком М., Думанською К. та Пономарьовою Н. [2]. В роботі Edoardo Gaffeo, Domenico Delli Gatti, Saul Desiderio, Mauro Gallegati, «Adaptive microfoundations for emergent macroeconomics» економіка емерджентного типу розглядається як нелінійна система вводу-випуску виробництва, в якій фірми демонструють зростаючу віддачу від масштабу та кожне підприємство використовує проміжні входи, які виробляються іншими [1]. Ця система взаємопов'язаних структур збільшує прибуток лише тоді, коли фірми долають перешкоди в координації через контрактні затримки. Насправді, затримка всього одного входу чи виходу може проходити через всю систему, залишаючи багато підприємств без істотного вкладу в створення сукупної доданої вартості, які в свою чергу, не в змозі передати свої результати іншим ланкам ланцюга цінності. В попередніх роботах авторів даного дослідження також було висвітлено тему визначення місця Української економіки в міжнародних рейтингах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Значна кількість науково-методологічних праць присвячена питанням емерджентності та діагностики неадитивних (емерджентних) властивостей економічних явищ, якісним та кількісним результатам на макро-, мезо- і мікрорівні. Тому дослідження ключових характеристик емерджентності, рис та індикаторів якісних емерджентів та кількісних результатів надають можливість вимірювання проявів емерджентності першого та другого роду (порядку).

Метою статті є визначення, ідентифікація та дослідження стану емерджентних економічних систем через призму міжнародних рейтингів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Для реалізації поставленої мети перед автором поставлені наступні завдання: дослідити особливості економіки емерджентного типу та емерджентних проявів на мікро- рівні та макро- рівні; виявити ключові індикатори – риси емерджентних (неадитивних) властивостей економічної системи; навести емерджентну динаміку соціально-економічної системи, на прикладі України через призму міжнародних рейтингів.

Вклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні в Україні актуальним постає питання розробки якісної та дієвої стратегії «українського дива». На часі існує низка стратегічних сценаріїв та пріоритетних напрямів розвитку, таких як «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», «Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», проект «Стратегія сталого розвитку України до 2030 року» та багато інших. Вони охоплюють питання ефективного використання національного потенціалу (аграрного, науково-технологічного, інтелектуального й соціального, інформаційно-комунікаційного, територіального і транзитного, природно-ресурсного та виробничого). Наступний стратегічний сценарій розвитку має носити комплексний характер та орієнтуватись на посилення позицій країни через призму міжнародних стандартів та рейтингів. Це і лягло в основу забезпечення національного балансу стратегічного розвитку економіки із врахуванням особливостей методичного інструментарію міжнародних індексів. Значна кількість досліджень спрямована на аналіз змін у позиціях України за показниками легкості ведення бізнесу, конкурентоспроможності, інклюзивності зростання національної економіки та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, це ті глобальні показники, які характеризують розвиток країни емерджентного типу. За основу обирають структуру відповідних рейтингових систем, проте не відображають взаємозв'язків впливу сукупності даних рейтингів на загальну стратегічну позицію країни.

Візьмемо до уваги результати рейтингу по легкості ведення бізнесу, що формує Міжнародна фінансова корпорація, яка входить до складу Світового банку. Ця методика дозволяє оцінити економіку кожної окремо взятої країни з огляду на десять критеріїв, найбільш значимими серед яких вважають легкість відкриття нового бізнесу, отримання кредитів і захист прав інвесторів. Загальна ідея даного рейтингу – об'єднати всі його показники – фундаментальні чинники бізнес-клімату, які стосуються якщо не всіх, то переважної більшості суб'єктів господарювання. Позиція кожної країни за рейтингом сприятливості умов для ведення бізнесу визначається через упорядкування сукупної оцінки, отриманої тією чи іншою країною за показником віддаленості від передового рубежу по десяти напрямках. Кожен з напрямів складається з декількох показників, що мають однакове значення для індикатора. Керуючись основною метою, спрямованою на надання об'єктивної бази для розуміння і вдосконалення правового середовища для місцевих підприємств по всьому світу, проект проходить через процес ретельного наукового рецензування, що дозволяє гарантувати якість та ефективність даних [1].

За даними рейтингу Doing Business від World bank Group [9] у 2016 році Україна займала 83 місце серед 189 країн світу. В порівнянні з 2015 роком (96 місце) показник покращився на 13 позицій. У 2017 році за результати рейтингу Україна обіймала 80 місце, покращивши, таким чином, показники попереднього року на 3 рейтингові позиції. Поступове поліпшення показника Doing Business спостерігається і у 2018 році. Так, за оприлюдненими даними, Україна займає 71 позицію, що краще рівня показника 2017 року на 5 позицій. Отже, за 2014–2019 роки Україна піднялась в рейтингу Doing Business на 32 позиції та зайняла у 2020 році 64 позицію серед 190 країн, що є позитивним. Особливо приємно те, що Україна потрапила до

числа країн, які впровадили регуляторні реформи, що спрямовані на полегшення ведення бізнесу. Беззаперечним лідером за умовами легкості ведення бізнесу за 2016–2019 роках є Нова Зеландія (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка позицій деяких країн у рейтингу Doing Business

Країна	Doing Business 2015	Doing Business 2016	Doing Business 2017	Doing Business 2018	Doing Business 2019	Doing Business 2020	Напрямок позиції у рейтингу 2020 від 2015
Нова Зеландія	2	2	1	1	1	1	1↑
Сингапур	1	1	2	2	2	2	1↓
Гонконг	3	5	4	5	4	3	0
Данія	4	3	3	3	3	4	0
США	7	7	8	6	8	6	1↑
Грузія	15	24	16	9	6	7	8↑
Німеччина	14	15	17	20	24	22	8↓
Казахстан	77	41	35	36	28	25	52↑
РФ	62	51	40	35	31	28	34↑
Японія	29	34	34	34	39	29	0
Китай	90	84	78	78	46	31	59↑
Азербайджан	80	63	65	57	25	34	46↑
Вірменія	45	35	38	47	41	47	2↓
Молдова	63	52	44	44	47	48	15↑
Білорусь	57	44	37	38	37	49	8↑
Україна	96	83	80	76	71	64	32↑
Узбекистан	141	87	87	74	76	69	72↑
Киргизстан	102	67	75	77	70	80	22↑
Монголія	72	56	64	62	74	81	9↓
Таджикистан	166	132	128	123	126	106	60↑

Складено авторами за даними [8, 9]

За оцінками експертів рейтингу Doing Business ключовими позитивними змінами, що відбулись в Україні є: [9]

1. Робота з дозволами на будівництво. Україна упорядкувала справу із оформленням дозволів на будівництво, усунувши вимогу найняти зовнішнього керівника та запровадивши систему онлайн-повідомлень. Впроваджено отримання дозволу на будівництво менш витратним шляхом, завдяки зменшенню внеску до Київської міської ради.

2. Отримання електроенергії. Країна спростила отримання електроенергії шляхом впорядкування видачі технічних умов та впровадження географічної інформаційної системи. Покращено надійність електропостачання, запроваджено механізм компенсації відключення.

3. Реєстрація майна. Спрощено реєстрацію майна та підвищено прозорість системи управління земельними ресурсами.

4. Процедура отримання кредиту. Покращено доступ до кредитної інформації шляхом створення нового Національного реєстру кредитів у Національному банку України.

5. Захист міноритарних інвесторів. Посилено захист міноритарних інвесторів, шляхом деталізованого розкриття угод із зацікавленими сторонами (стейкхолдерами).

6. Покращено процедури зовнішньої торгівлі. Скорочено час імпорту, шляхом спрощення вимог до сертифікації відповідності для автозапчастин.

Крім того, зазначено, що в країнах емерджентного типу при розширенні обсягів споживчого кредитування для населення покращується транспарентність та посилюється прозорість комерційної звітності щодо обміну кредитною інформацією, формуються реєстри кредитних історій. В останні десятиліття основні міжнародні бюро (або платформи кредитних історій) відкрилися в економіках емерджентного типу з низьким рівнем доходу, завдяки чому імплементується досвід на ринках країн з високим рівнем доходу. Це ті критерії, які найбільше вплинули на позиції України при формуванні рейтингів у 2014–2019 роках. Загалом, стрімка динаміка показника доводить про наявність емерджентних властивостей в національній економіці, що відзначається у збільшенні позиції країни в рейтингу сприятливості умов ведення бізнесу. Це характеризує сприятливе підприємницьке середовище та покращення інвестиційного клімату для відкриття та функціонування підприємства.

З 2004 р. за методикою професора Колумбійського університету Ксав'є Сала-і-Мартіна розраховується Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index, GCI). З 2018 року Глобальний рейтинг конкурентоспроможності складала за новою методологією. Так, в основу рейтингу GCI покладено 98 параметрів, з урахуванням яких сформовано 12 груп показників (інституції, інфраструктура, макроекономічне середовище, охорона здоров'я та початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, розвиток фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, відповідність бізнесу сучасним вимогам, інновації) за трьома основними групами субіндексів: «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності», «Інновації та фактори вдосконалення».

Індекс оцінюється за шкалою 1–7 балів, більше значення якого є найкращим. Міжнародна конкурентоспроможність, згідно з Всесвітнім економічним форумом, – це здатність країни та її інститутів забезпечувати стабільні темпи економічного зростання, які були б стійкі в середньостроковій перспективі. Країни з високими показниками конкурентоспроможності, як правило, забезпечують більш високий рівень добробуту своїх громадян [10].

Відповідно до дослідження Світового Економічного Форуму (World Economic Forum – WEF), за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2014–2019 рр. [11] лідерами рейтингу є: Сінгапур, США, Гонг-Конг, Нідерланди, Швейцарія, Японія та ін. Серед географічних країн-сусідів України найвище місце – 37-ме посіла Польща, на 43-му знаходиться Росія.

Індекс конкурентоспроможності України не зазнає особливих коливань та змін. Наведені дані свідчать, що у 2014 р. країна мала найбільш позитивний у кількісному значенні індекс – 76 місце. Погіршення рейтингу України на 9 позицій спостерігаємо у 2019 р., так за даними звітного періоду наша країна займає 85 місце (табл. 2). Дана тенденція пояснюється соціально-економічною кризою, яка негативно впливає на результативність рейтингу нашої країни. У 2018 р. аналітики GCI 4.0 також зазначили, що Україні спостерігається значна нерівність регіональної макроекономічної стабільності та інфраструктури. Також відзначається інфляція в двоцифрових показниках та зростаючий й високий державний борг. Що стосується значення розвитку інфраструктури, то рівень її проявляється у підвищенні індексу країни на 15 балів, ніж у тих країн, які мають менш розвинену інфраструктуру. Тому вкрай важливим для України залишається є розвиток регіональної інфраструктури для посилення позицій у рейтингу GCI.

Таблиця 2.

**Динаміка позицій України та деяких країн світу
за Індексом глобальної конкурентоспроможності (GCI)**

Позиції України та деяких країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності	2013–2014 (з 148 країн)	2014–2015 (з 144 країн)	2015–2016 (з 140 країн)	2016–2017 (з 138 країн)	2017–2018 (з 137 країн)	2018 (з 140 країн)	2019 (з 141 країн)
Україна	84	76	79	85	81	83	85
Грузія	72	69	66	59	67	66	74
Туреччина	44	45	51	55	53	61	61
Росія	64	53	45	43	38	43	43
Польща	42	43	41	36	39	37	37

Складено авторами за даними [9, 12]

Оцінка основних складових Індексу глобальної конкурентоспроможності для України у 2019 рр. порівняно з показниками 2015–2016 рр. (табл. 3) дає можливість зробити наступні висновки:

1. Україна поліпшила свої позиції у рейтингу за трьома субіндексами конкурентоспроможності (розвиток інституцій, ефективність ринку товарів, підсилюючі продуктивності), проте позиція інституцій (ранг 104) все одно залишається низьким з огляду на формування конкурентного потенціалу країни;

2. За двома субіндексами відбулось погіршення (охорона здоров'я й початкова освіта та розвиток фінансового ринку).

Таблиця 3

Динаміка складових субіндексів Індексу глобальної конкурентоспроможності для України

Індекс глобальної конкурентоспроможності України	2015–2016 (140 країн)	2016–2017 (138 країн)	2017–2018 (137 країн)	2018 (з 140 країн)	2019 з 141 країни)	Напрямок позиції у рейтингу 2019 від 2015
Місце в рейтингу	79	85	81	83	85	6↓
Інституції	130	129	118	110	104	26↑
Інфраструктура	69	75	78	57	57	12↑
Макроекономічне середовище	134	128	121	131	133	1↑
Охорона здоров'я та початкова освіта	45	54	53	94	101	56↓
Підсилюючі продуктивності	65	74	70	46	44	21↑
Ефективність ринку товарів	106	108	101	73	57	49↑
Ефективність ринку праці	56	73	86	66	59	3↓
Розвиток фінансового ринку	121	130	120	117	136	15↓
Технологічна готовність	86	85	81	77	78	8↑
Розмір ринку	45	47	47	47	47	2↓
Відповідність бізнесу сучасним вимогам	91	98	90	86	85	6↑
Інновації та фактори вдосконалення	72	73	77	58	60	12↑
Інновації	54	52	61	56	55	1↓

Складено авторами за даними [12]

Водночас, Індекс глобальної конкурентоспроможності виявляє також і низку проблем, що уповільнюють зростання конкурентоспроможності країни. Серед найбільш важливих факторів, які негативно впливають на рівень конкурентоспроможності є корупція, політична нестабільність, інфляція, які заважають розвивати й стимулювати ділову активність і інвестиції в інновації. Економічна ситуація в

Україні є досить специфічною, з точки зору макроекономічного розвитку наша економіка близька до економік розвинутих країн, у ній закладені позитивні емерджентні властивості та потенційні стимули до реалізації конкурентоспроможності.

Однак, заважають досягненню цієї мети дуже низькі рейтинги за якістю державних інституцій, макроекономічного середовища, розвитку фінансового ринку, бізнес-середовища як наслідок гальмування структурних реформ і недооцінки важливості створення стабільного ділового клімату, сприятливого для економічної діяльності. Отже, основним викликом для конкурентоспроможності України є відновлення економічного зростання, що дозволило б скоротити безробіття й поліпшити умови життя. Крім цього, важливим є залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, реформування судової системи, боротьба з корупцією, а також завершення конфліктної ситуації в межах країни. Таким чином, удосконалення якості інституцій державної влади є першочерговим завданням, спрямованим на поліпшення умов внутрішнього середовища, що є важливим етапом на шляху удосконалення рівня міжнародної конкурентоспроможності економіки України. Другий аспект удосконалення рівня міжнародної конкурентоспроможності – знаходження конкурентних переваг зовнішньої торгівлі України, а саме нарощування наявних та створення перспективних.

В глобальній економіці сьогодні існує низка загроз і негативних тенденцій, що мають безпосередній вплив на інклюзивний розвиток національних економік країн світу. Це і зумовило виникнення концепції інклюзивного зростання. До ключових проблем в національній економіці України можна віднести нестабільні політичні процеси, макроекономічний дисбаланс, економічну нерівність верств населення та соціальні проблеми загальносуспільного характеру. Зазначені проблеми посилюють політичну поляризацію та ерозію соціальної згуртованості в багатьох розвинених країнах. Вирішення питань розробки комплексної моделі соціально-економічного розвитку обумовило виникнення вимірювання інклюзивності економічного зростання країн світу.

Головна ідея світової спільноти щодо ведення державної політики, яка орієнтована на розвиток промисловості та підприємництва спрямована на забезпечення людству рівних можливостей для створення стійкого бізнесу, незалежно від їх соціальної групи або походження.

Згідно стратегії економічного зростання «Europe 2020» інклюзивність визначена однією із ключових пріоритетів наряду із розумним та сталим розвитком. Так, за інформацією WEF інклюзивною є конкурентна економіка із високим рівнем зайнятості населення, у якій кожна людина є центром, а її добробут є передумовою досягнення високого рівня економічного розвитку країни [13]. Серед ключових завдань комплексної політики і програм розвитку є жінки, молодь, люди похилого віку, безробітні, іммігранти і люди з обмеженими можливостями, які все продовжують стикатися з проблемами на ринку праці та несприятливим кліматом підприємницького середовища.

На часі Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) і Європейський союз обговорює, як державна політика і програми можуть підтримувати інклюзивне підприємництво. Створена серія публікацій «Втрата підприємців», яка охоплює важливі питання щодо регулювання діяльності підприємств та організацій, створення сприятливих умов для соціального забезпечення, полегшення доступу до фінансових ресурсів, розвитку навичок підприємницької діяльності через навчання, коучинг і наставництво, зміцнення підприємницької культури і мереж для цільових груп, введення координованої і цілеспрямованої підтримки щодо стратегій і дій впровадження інклюзивного підприємництва та інклюзивної діяльності підприємств й організацій. Висвітлення важливих питань результативності підтримки інклюзивності у вигляді аналітичних записок, оглядів політик різних країн світу та проведенні семінарів з нарощування інклюзивного потенціалу країн. Існує низка проблемних питань, яку доцільно подолати для впровадження інклюзивного підприємництва та поширити вдалий досвід.

Інклюзивне зростання є цілісною концепцією системи соціального захисту населення із залученням уразливих верств населення в ділову діяльність у різних галузях національного господарства. Оцінка ефективності її впровадження характеризується рівнем ВВП на душу населення та змінами в домашніх господарствах у країнах, рівень бідності-багатства, тривалість життя, стан здоров'я та рівень сталого розвитку [14, с. 36].

Сьогодні поступово збільшується потреба у поглибленні концепції інклюзивного сталого зростання (inclusive sustainable growth). Так, відносно новий глобальний індекс – індекс інклюзивності розвитку (IDI) [15], що сьогодні запроваджений аналітиками WEF, являється композитним індексом ранжування країн на основі їх комбінованих ключових показників ефективності, та водночас, характеризує результати зростання економіки країни, які відчуває на собі людина. Такий підхід дещо відрізняється від традиційного, так як значно розширює аналітичні оцінки, водночас, залишаючи основною мірою соціально-економічного розвитку країни ВВП на душу населення.

Основним негативним субіндексом є найвищий рівень нерівності добробуту населення. Наряду із цим, позитивним залишається той факт, що нерівність доходів і бідність не дуже мають високі значення показників. За системою освіти та надання знань в Україні відбувається інклюзивне зростання, із доволі високим рівнем можливостей для студентів із різних соціально-економічних рівнів.

Аналізуючи показники, слід зазначити, що у порівнянні с розвинутими країнами, показники системи охорони здоров'я та допомоги безробітним в країні характеризує високий рівень соціального

захисту. Пріоритетами розвитку залишаються покращення професійної підготовки, зниження адміністративного навантаження при створенні нового бізнесу, розширення фінансування для підприємців, а також посилення боротьби з корупцією.

Враховуючи те, що показник субіндексу глобальної конкурентоспроможності (GCI) щодо розвитку соціального капіталу за 2019 рік посів 118 позицію при досить високому рейтингу підсилюючих продуктивностей суспільства (skills) 44 п. [10], слід виділити значимість розвитку людського капіталу, як ключового драйвера емерджентних властивостей економічної системи в цілому та розвитку промислових підприємств зокрема.

Отже, сьогодні основною концепцією розвитку для нашої країни має стати інклюзивне стале зростання шляхом збільшення ступеня участі всіх громадян у вирішенні проблемних питань соціуму, саме це сьогодні стає драйвером позитивних емерджентних властивостей економічної системи.

Наступною властивістю є становлення цифрової економіки та діджиталізація усіх бізнес-процесів. Ще у грудні 2016 року Міністерство економічного розвитку і торгівлі України презентували проект «Цифрова адженда України – 2020» [16] поточна модель напрямів політики, першочергових сфер й ініціатив та проекту «цифровізації» України на найближчі три роки.

Методологія оцінювання сучасного стану розвитку ІКТ (ICT DI) країни охоплює значну кількість індикаторів, які групують за модулями: [17]

1. Глобальний аналіз (Global analysis);
2. Регіональний аналіз (Regional analysis);
3. Нові (емерджентні) тенденції ІКТ (Emerging ICT trends);
4. Профілі країни (Country profiles).

У 2018 році експерти МСЕ зазначили, що через низку проблем в 2017 році, пов'язаних з якістю і кількістю даних та результати зміни набору показників, включеного в ІКТ (IDI), було узгоджено не опубліковувати рейтинг індексу розвитку ІКТ (IDI). Крім того, як було представлено на 16-му Всесвітньому симпозіумі з показниками електрозв'язку / ІКТ (WTIS), який відбувся 10–12 грудня 2018 року в Женеві, виник ряд недоліків щодо деяких нових показників, включених в IDI, що перешкоджає тому, щоб індекс відображав справжнє розвиток ІКТ в країнах. Тому було вирішено відкласти публікацію IDI до 2019 року [18]. Після перевірки даних, отриманих від країн в 2019 році, було встановлено, що, незважаючи на два раунди семінарів з нарощування потенціалу у всіх регіонах, ситуація з даними не покращилася в достатній мірі, щоб виправдати розрахунок ІКТ IDI для 2019 року на основі переглянутого набору показників. На 2019 рік Секретаріат МСЕ рекомендує публікувати ІКТ на основі оригінальної методології і набору показників, а не публікувати його взагалі. Беручи до уваги той факт, що є ряд країн, які висловили заклопотаність з приводу публікації ІКТ з використанням оригінальної методології, з цього питання проводяться консультації з усіма державами-членами.

Наступним відносно новим індексом, що створив Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) є індекс економіки знань (KEI, Knowledge Economy Index). Рейтинг KEI охоплює 46 економік, серед яких 38 країн, куди ЄБРР інвестує, та вісім країн-компараторів або еталонів порівняння (членів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)).

Індекс економіки знань KEI містить 38 показників, об'єднаними за наступними напрямками [19]:

- інституції інновацій (institutions for innovation);
- навички інновацій (skills for innovation);
- інноваційна система (innovation system);
- інфраструктура ІКТ (ICT infrastructure).

Субіндекс «інституції інновацій» характеризує національну економіку як таку, яка має офіційні та неофіційні установи, сконцентрованих у інноваційно-інтенсивних галузях. Ключовими напрямками є забезпечення захисту прав власності та судова система на засадах верховенства права й належне громадське управління. Індикаторами є: економічна відкритість (економіки, відкриті до торгівлі, мобільності робочої сили та інвестиції, які орієнтовані на нові ідеї та технології), ділове середовище (для наприклад, верховенство права та відсутність корупції) та управління (наприклад, політична стабільність та ефективність розробки політики).

Субіндекс «навички інновацій» характеризує відповідність навичок робочої сили сучасним трендам, які важливі для передачі знань, створення інновацій та технологічного оновлення. Індикатори поділяються на вимірювання загальних навичок (наприклад, вступ до школи та середня освіта), які є передумовою для будь-якої економічної діяльності та спеціалізованих навичок (такі як кількість технічних працівників), які є ключовими для глибокої обробки /переробки продукції з доданою вартістю.

Субіндекс «інноваційна система» характеризує наявність основних інноваційних гравців, їхні ресурси та взаємодію. Індикатори поділені на три групи: джерела інноваційної системи (дослідження та витрати на розвиток (НДДКР)); випуск інноваційної системи (наприклад, патенти); зв'язки в межах інноваційної системи (наприклад, наукова співпраця венчурних капіталів та ланцюгів створення доданої вартості).

Субіндекс «ІКТ – інфраструктура» ключовий напрям оцінювання економіки знань, так як від інформації, комунікаційної інфраструктури та технологій, що використовуються лежить ефективний обмін

знаннями. Методологія вимірювання ґрунтується на визначенні продуктивності комунікацій, швидкості передачі та адаптації, такі якості ІКТ інфраструктури відображаються у її доступності та витонченості.

За результатами рейтингу KEI Україна займає 27 позицію серед 38 країн, куди ЄБРР інвестує фінансові ресурси. Згідно структурних елементів індексу України, найкращу позицію займають навички до інновацій 5,44 у суспільства наряду із такими країнами як: Грузія (5,40), Росія (5,74), Литва (5,85). Найгірший показник серед субіндексів займає інноваційна система із показником 2,84, на одному рівні із Молдовою (2,77) та Грузією (2,71).

За допомогою кластерного аналізу аналітики ЄБРР визначають три етапи KEI в регіонах ЄБРР [18]:

– рання група KEI (early KE group) має слабкі інститути та навички для інновацій, а також погану інфраструктуру ІКТ;

– проміжна група KEI (intermediate KE group) має дещо сильніші інститути інновацій та кращу інфраструктуру ІКТ, але все ще відносно слабкі навички для інновацій, що стримують розвиток KE;

– просунута (прогресивна) група KEI (advanced KE group) має відносно сприятливі інституції для інновацій та розвинену ІКТ – інфраструктуру. Однак її спеціалізовані навички щодо інновацій та ефективності інноваційної системи невілюються у порівнянні із країнами-компараторами (еталонами). Ці результати свідчать про відсутність єдиної політики, яка б сприяла розвитку економіки знань. Швидше, регіони ЄБРР повинні приймати політику, яка б враховувала їх стадію розвитку економіки знань та визначала відповідні пріоритети розвитку.

Таблиця 4.

Індекс економіки знань (KEI, Knowledge Economy Index) за період 2012-2018 рр.

Назва країни	2012		2018				
	Індекс	Рейтинг	Індекс	Структурні елементи індексу			
				інституції інновацій	навички інновацій	інноваційна система	інфраструктура ІКТ
Естонія	8,4	1	6,82	8,01	6,7	4,58	7,99
Словенія	8,01	2	6,65	7,4	7,32	5,14	6,73
Литва	7,8	3	6,03	7,24	5,85	4,04	6,97
Латвія	7,41	4	5,88	7,36	6,31	3,04	6,8
Польща	7,41	6	5,63	6,8	6,31	3,04	6,8
Білорусь	5,59	11	5,21	5,5	6,05	3,27	6,01
Румунія	6,82	15	5,01	6,02	4,94	3,41	5,68
Грузія	5,19	16	4,97	6,56	5,40	2,71	5,21
Росія	5,78	17	4,93	4,83	5,74	3,41	5,73
Молдова	4,92	26	4,33	5,03	4,57	2,77	4,95
Україна	5,73	27	4,29	4,33	5,44	2,84	4,56

Складено автором за даними [20]

За динамікою загальної зміни індексів KE ЄБРР за період з 2011 по 2018 р. Україна випереджає такі країни як: Польща, Таджикистан, Франція, Японія, Йорданія, Угорщина, Кіпр, Канада, Ліван, Косово, Західний берег та Газа, Туніс, Єгипет, Туркменістан. Проте динаміка є спадною, тому слід звернути увагу на пріоритетні напрями розвитку економіки знань для покращення позицій у міжнародних рейтингах.

Слід зазначити, що існує четверта група вісім країн-компараторів (OECD comparators – Японія, Канада, США, Франція, Німеччина, Чехія, Швеція, Великобританія) або еталонів порівняння до розвитку яких має прямувати економіка знань країн учасників рейтингу KEI.

Актуальність дослідження розвитку економіки знань як ніколи на часі, та підтверджується тенденцією переходом в період пандемії COVID – 19 системи освітнього простору в онлайн режим, якість якого залежить як ніколи від інфраструктури та рівня комунікацій й навичок, базуючись на професійному досвіді освітян та викладачів. У 2020 році по всьому світу відбувається цифровізація та діджиталізація освітнього простору. Всі країни світу, що прийняли карантинні міри для запобігання високої смертності серед населення своєї країни та забезпечення захисту здоров'я громадян перейшли на онлайн режим навчання на усіх рівнях освіти, використовуючи різноманітні застосунки Zoom, Skype, Moodle, Classroom, BigBlueButton, Viber та інші. Досліджуючи емерджентність економічної системи та латентні імпульси, які дозволяють активізувати емерджентні властивості, слід зазначити, що світова пандемія COVID – 19 (розглядається як непередбачуване явище – біологічна криза) є мотиватором розвитку емерджентних властивостей для економіки знань та цифрової трансформації освітнього простору в цілому.

Розглянуті індекси у міжнародних рейтингах дозволяють визначити передумови та латентні імпульси виникнення емерджентних властивостей економічної системи, на прикладі національної економіки – України.

Результатом активізації емерджентності національної економіки є виникнення нових ринків (економіки знань, e-commerce, економіка спільної участі (від англ. sharing economy), мультиплексні виробничі та комунікаційні мережі, нейромаркетинг), що супроводжуються інноваціями та інноваційною активністю, в тому числі на міжнародній арені, тому як результуючий показник кінцевий показник можна сприймати доклад про глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index), який містить детальну інформацію про інноваційну діяльність 129 країн та територій світу.

Згідно даних глобального дослідження Міжнародної бізнес-школи INSEAD (Франція), що аналізують рівень впровадження інновацій в державі в різних інституціях, тобто це рейтинг світових економік на основі інноваційних можливостей. Складений з 80 показників, що згруповані в інноваційні входи та результати. В середньому потрапляють певна кількість країн, наприклад у 2017 році – 128 країн, у 2018 році – 126 країн, у 2019 році – 129 країн. Глобальний індекс інновацій Україна – Global Innovation Index (GII) наведений у таблиці 5.

Таблиця 5

Глобальний інноваційний індекс Україна (GII)

№ з/п	Показник	Досліджувані роки/ Ранги					Напрямок позиції у рейтингу 2019 від 2015
		2015	2016	2017	2018	2019	
1.	Глобальний інноваційний індекс (GII)	64	56	50	43	47	17↑
2.	Інноваційні входи (Input)	84	76	77	75	82	2↑
3.	Інноваційні результати (Output)	47	40	40	35	36	11↑
4.	Ефективність (Efficiency Ratio)	15	12	11	5	–	–

Сформовано автором за даними [21]

Топ лідерами рейтингу в 2019 році є так і країни як: Швейцарія, Швеція, США, Нідерланди, Великобританія, Фінляндія, Данія, Сінгапур, Німеччина, Ізраїль. Сусідами за рейтингом України є Хорватія (44), Чорногорія (45), Росія (46), Грузія (48), Туреччина (49), Румунія (50). Україна має найкращі результати в галузі знань та технологій, а її найслабші показники – в галузі інфраструктури (рис. 1).

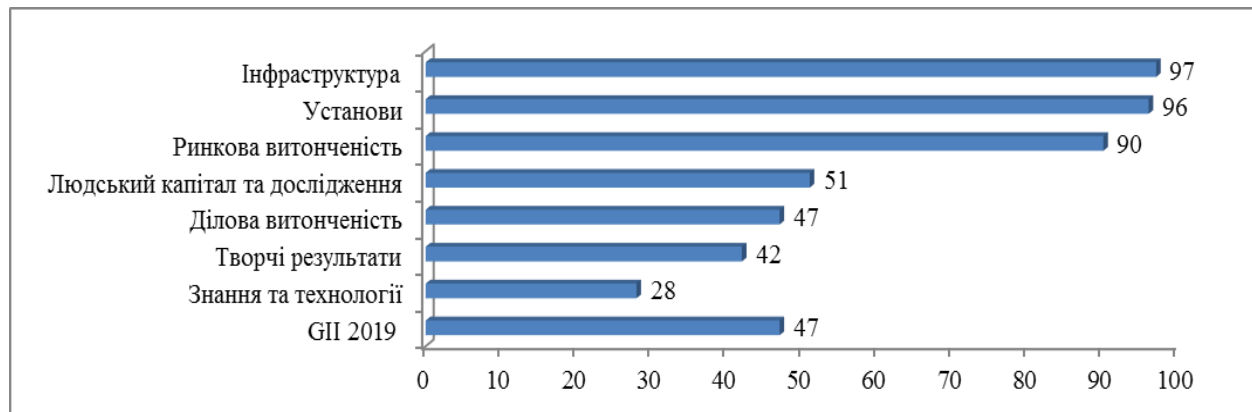

Рис. 1. Позиції України в рейтингу ГІІ по 7 ключовим напрямкам за 2019 р.

Сформовано авторами за даними [21]

Станом на 2019 рік Україна посідає 47-ме місце у групі з нижчим рівнем середнього доходу разом із В'єтнамом (42-ге) та Грузією (48-ме). Інноваційно розвинені країни вже реалізують стратегії та механізми державної підтримки інноваційної активності промислових підприємств. Наприклад, у Німеччині питаннями запровадження інноваційних бізнес ідей та задумів опікуються державні установи та діє перелік державних гарантій, особливо умовами їх кредитування та фінансового забезпечення. Кожна інновація або інноваційна процесна технологія, що впроваджується на промислових підприємствах потребує фінансового забезпечення для ефективного реалізації. Тому без ефективного фінансового механізму живлення інновація приречена на невдачу. В глобальному масштабі результатами орієнтиру та водночас основою фінансового забезпечення та обсягів міжнародного інвестування у країн-партнерів, є рейтинг Глобального індексу привабливості іноземних інвестицій.

Вимірювання індексу інвестиційної привабливості України здійснюється Європейською Бізнес Асоціацією (ЄБА) методом опитування директорів своїх членських компаній, динаміка індексу інвестиційної привабливості України за 2009–2019 рр. Станом на початок 2019 р. показник становить 2,85 п. у порівнянні із показником 2009 р. (2,22 п.) індекс ІІ збільшився на 0,63 п. Проте за останні десять років він тільки у 2010 р., 2011 р. та 2017 р., 2018 р. знаходився у нейтральній зоні сприйняття інвестором нашої країни, інші роки індекс ІІ знаходився нижче середнього (нейтрального) рівня у негативній зоні, що характеризується недовірою та критичним ставленням іноземного інвестора до нашої країни. Більшість міжнародних інвесторів шукають можливостей у країнах із сильним економічним зростанням, стабільними політичними умовами, сприятливим податковим режимом і придатною для обміну, стабільною валютою [24].

Наряду з індексом інвестиційної привабливості (ІІІ ЄБА) Б. Дж. Раїдх [23] відстежує привабливість прямих іноземних інвестицій у всьому світі за допомогою Глобального індексу привабливості прямих іноземних інвестицій (A Global Foreign Direct Investment Country Attractiveness Index) та формує рейтинг індексу GFICA (див. табл. 6). Індекс охоплює вимір 109 країн, що становить 97 % світових запасів прямих іноземних інвестицій відповідно до їх привабливості для отримання внутрішніх прямих іноземних інвестицій. Для підтвердження методології зіставляється об'ємна сила всіх показників індикаторів індексу, представлених в попередньому звіті.

Таблиця 6

**Динаміка позицій деяких країн серед 109 країн світу
у рейтингу Глобального індексу привабливості GFICA**

Країна	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Напрямок позиції у рейтингу 2020 від 2015
США	1	1	1	1	1	1	0
Швейцарія	2	2	2	2	2	2	0
Швеція	4	4	3	3	3	3	1↑
Великобританія	3	3	4	4	6	4	1↓
Німеччина	5	5	5	5	4	5	0
Нідерланди	6	6	8	6	5	6	0
Сінгапур	7	7	7	7	7	7	0
Франція	10	9	10	9	9	8	2↑
Гонконг	8	8	6	8	8	10	2↓
Данія	9	10	9	10	10	9	0
Японія	14	16	13	13	12	12	2↑
Китай	28	26	24	23	18	16	12↑
Іспанія	21	21	20	20	20	20	1↑
Нова Зеландія	20	20	21	21	22	22	2↓
Чехія	25	25	25	25	25	25	0
Польща	34	33	33	33	30	32	2↑
Словаччина	32	34	34	34	32	33	1↓
Росія	47	41	40	40	37	37	10↑
Туреччина	46	46	46	46	45	49	3↓
Україна	58	59	59	59	58	58	0
Індія	66	68	63	62	61	61	5↑
Азербайджан	70	66	64	64	65	62	8↑

Джерело: складено та розраховано автором за даними [23]

За результатами аналізу динаміки позицій деяких країн серед 109 країн світу у рейтингу Глобального індексу привабливості GFICA за 2015-2020 р. Україна займає 58 позицію, яка майже є незмінною останні роки. Це фактично середній рівень привабливості у порівнянні з іншими країнами.

За методологією GFICA профіль інвестиційної привабливості України розглядається за ключовими показниками макроекономічного розвитку, що мають негативні характеристики по значенням балансу та сальдо поточного рахунку, крім того, показники рівня безробіття та інфляції вдвічі вищі за відповідні показники Румунії, Казахстану та інших країн, економіки яких схожі на економіку України. Тобто це ключові проблеми та недоліки, що стримують соціально-економічний розвиток нашої країни. Для вирішення даної проблеми та активізації емерджентних властивостей національної економіки слід активізувати ключові драйвери виробництва, торгівлі та обміну ресурсами.

Таблиця 7

Вхідні дані профілів інвестиційної привабливості деяких країн за методологією GFICA у 2020 р.

Показник	Вимір	Азербайджан	Україна	Румунія	Казахстан
Валовий внутрішній продукт	Долари США (мільярди)	48	161,9	261,9	182,6
Валовий внутрішній продукт, у постійних ціни	Відсоткова зміна	2,1	3	3,5	3,9
Загальні видатки загального державного управління	Відсоток ВВП	34,4	40	34	21,1
Чисте кредитування / запозичення сектора державного управління	Відсоток ВВП	4	1,7	-2,1	0
Інфляція, середні споживчі ціни	Відсоткова зміна	3	5,9	3,3	5,2
Населення	Осіб (млн)	10,2	41,7	19,5	18,9
Баланс поточного рахунку	Долари США (мільярди)	4,8	-5,6	-13,7	-2,8
Сальдо поточного рахунку	Відсоток ВВП	10	-3,5	-5,2	-1,5
Загальний обсяг інвестицій	Відсоток ВВП	19,2	19,8	21,9	26,6
Рівень безробіття	Відсоток від загальної робочої сили	5	8,2	4,6	4,9

Джерело: складено автором за даними [230]

Українська промисловість ввійшла до рейтингу «Драйверів виробництва» (Drivers of Production), що формує WEF. Індекс DP від WEF відображає рівень оцінки потенціалу виробництва країни. Даний рейтинг країн орієнтовано на оцінку готовності, тобто здійснюється аналіз середнього рівня, орієнтований на виробництво. В розрізі субіндексів щодо оцінки драйверів виробництва України, найбільшу частку займає людський капітал із показником 5,79, що більше за такі країни як Китай, Польща, Угорщина, Латвія, Греція. Значне середовище попиту у України із показником 4,53, що є більшим за показники попиту у Латвії, Угорщині, Вірменії, й майже межує показник із Грецією. Для України вкрай необхідні технології та інновації для розвитку національного господарства та наведення порядку у інституційній інфраструктурі [22]. Стратегічні

напрями активізації емерджентних властивостей розвитку України мають знайти своє відображення у посиленні слабких місць, що відображаються у міжнародних рейтингах.

Таблиця 8

Позиції України у міжнародних рейтингах за 2012-2019 рр. та зміни позицій до попереднього року

Назва	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Рейтинг Doing Business	152	137	112	96	83	80	76	71
– зміни позиції		↑15	↑25	↑16	↑13	↑3	↑4	↑5
Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI)	73	84	76	79	85	81	83	85
– зміни позиції		↓11	↑8	↓3	↓6	↑4	↓2	↓2
Індекс інклюзивного розвитку IDI							49	
Індекс розвитку ICT		68	73	79	72	79	77	78
– зміни позиції			↓5	↓6	↑7	↓7	↑2	↓1
Індекс економіки знань KEI	5,73						4,29	
Глобальний інноваційний індекс Україна GII	63	71	63	64	56	50	43	47
– зміни позиції		↓8	↑8	↓1	↑8	↑6	↑7	↓4
Індекс інвестиційної привабливості ЄБА	2,18	2,12	2,72	2,51	2,88	3,15	3,1	2,85
– зміни позиції		↑0,06	↓0,6	↑0,21	↓0,37	↓0,27	↑0,05	↑0,25
Рейтинг інвестиційної привабливості GFICA	68	61	59	58	59	59	59	58
– зміни позиції		↑7	↑2	↑1	↓1	↓0	↓0	↑1
Індекс Drivers of Production							4,47	

Джерело: сформовано та розраховано автором за даними [11–13, 15, 16]

Уряду країни необхідно рухатись до надання справедливих можливостей та рівних прав для всіх економічних учасників і зацікавлених сторін, що супроводжуватиметься забезпеченням балансу економічних інтересів, кожному сектору економіки та різним верствам населення. Зусилля уряду мають зосередженні на стабільного стану здоров'я, посиленню людського капіталу, досягненню екологічного стану довкілля, забезпеченню соціального захисту та продовольчої безпеки, як основних чинників інклюзивної економіки.

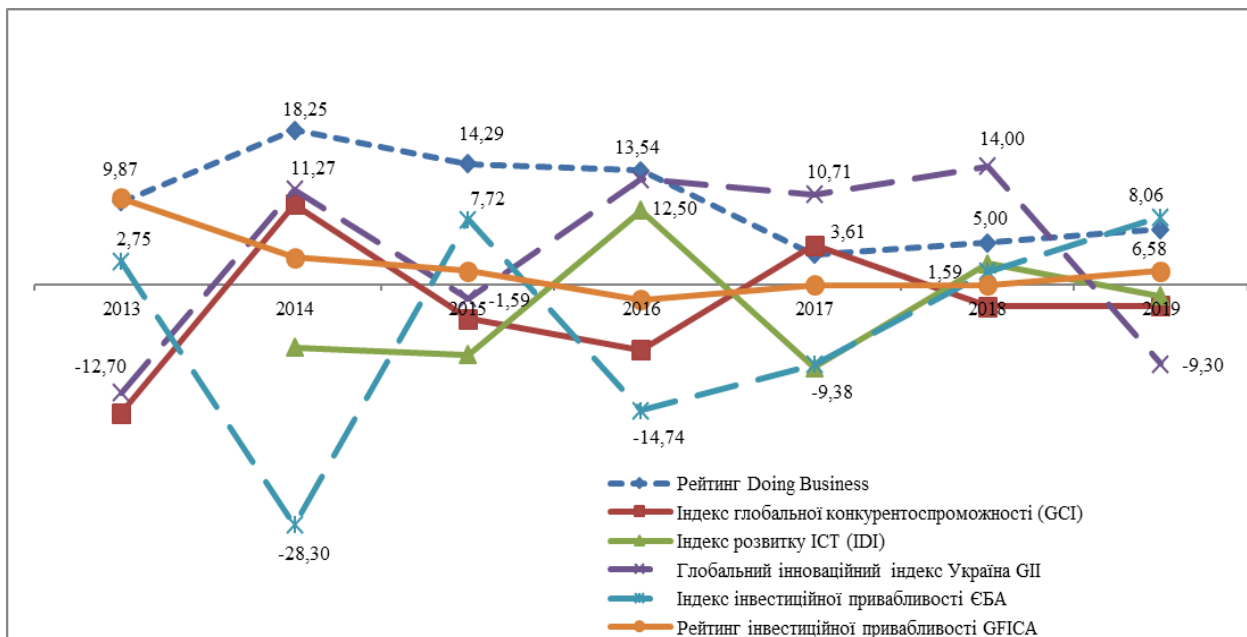

Рис. 2. Ефекти емерджентних властивостей або стрибкоподібні зміни динаміки позицій України у міжнародних рейтингах, (зміни у %).

Джерело: сформовано та розраховано автором за даними [11–13, 15, 16]

За результатами таблиці 9 визначено зміни позицій України у міжнародних рейтингах, найбільший результат спостерігається у рейтингу Doing Business у 2019 рік. За весь період найбільшого значення посилення позицій у 2014 році, що можна припустити досягнуто завдяки перезавантаженню влади, діям й заходам спрямованим на покращення ведення бізнесу. Зміни у динаміці позицій України у міжнародних рейтингах характеризують її емерджентність, що відзначається дуальністю результатів (рис. 2.). Отже, позитивного емерджентного прояву Україна досягла у 2014 році, показник виріс на 18,25 %, проте у цьому році найгіршої негативної емерджентної позиції зазнав індекс інвестиційної привабливості ЄБА –28,3 %. Така тенденція пояснюється політичною нестабільністю, яка вплинула на зменшення обсягу прямого іноземного інвестування. Тобто інвестор почав відкликати інвестиції задля забезпечення безпеки та тимчасового спостереження за політичною та економічною ситуацією в країні, що підтверджується відносно

поступовим приростом показника у 2016–2019 рр. Емерджентні властивості або стрибкоподібні зміни динаміки позицій України у міжнародних рейтингах у 2014 та 2015 рр. відрізняються інверсією показників рейтингів інвестиційної привабливості ЄБА та інноваційної активності ГП. Обернена динаміка інверсії спостерігається у 2019 році. Інверсійна характеристика стрибкоподібної динаміки має ознаки динамічного хаосу, які можна назвати як ірраціональні поведінкові аспекти розвитку національної економіки.

Висновки. Нова стадія розвитку України – це інклюзивне стале зростання шляхом залучення участі громадян у вирішенні доленосних питань розвитку соціуму, збільшення обсягу внутрішніх і зовнішніх інвестицій, реформування судової системи, боротьба з корупцією, завершення конфліктної ситуації в межах країни, подолання безробіття та досягнення високого рівня забезпеченості суспільства, інформатизація та економічний захист, посилення наявних та створення перспективних конкурентних переваг зовнішньої торгівлі та становлення сприятливого підприємницького середовища для відкриття нових та підтримки функціонування існуючих підприємств, саме це є драйверами позитивних емерджентних властивостей економічної системи. Емерджентні властивості або стрибкоподібні зміни динаміки позицій України у міжнародних рейтингах у 2014 та 2015 рр. характеризуються інверсійними потоками, що доводить ознаки динамічного хаосу. Їх можна назвати як ірраціональні поведінкові аспекти розвитку національної економіки, так як викликають певні протиріччя із ключовим економічними законами розвитку економік. Припускаємо, що пояснення даному явищу криються в значній долі тіньової економіки країни наряду із проявами емерджентних властивостей.

Орієнтиром досягнення є зростання індексів України у міжнародних рейтингах, так як вони є важливим джерелом інформації щодо потенціалу й позитивного емерджентного розвитку країни. Ключовими серед них є показники легкості ведення бізнесу, конкурентоспроможності, інклюзивності зростання національної економіки, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, інвестиційної привабливості, економіки знань та готовності виробництва, саме вони і є актуальними напрямки активізації емерджентних властивостей національної економіки на рівні світового господарства. Особливістю вимірювання позицій із внесенням у загальну стратегію розвитку України є врахування основних позитивних та негативних характеристик методичного інструментарію індексів із подальшою їх адаптацією при вимірюванні емерджентних властивостей економічних систем.

Література

1. Edoardo Gaffeo, Domenico Delli Gatti, Saul Desiderio, Mauro Gallegati. Adaptive microfoundations for emergent macroeconomics. Dipartimento di Economia Università degli Studi di Trento Discussion Paper No. 2, 2008. URL: http://each.uspnet.usp.br/sistcomplexos/Artigos/artigo4_Gaffeo08.pdf
2. Voynarenko M., Dumanska K. and Ponomaryova N. Formation of company's economic activity context in the strategic positioning process in emergent environment conditions. The 8th International Conference on Monitoring, Modeling & Management of Emergent Economy. Odessa, Ukraine, May 2019. Vol. 65 (2019). URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20196504005>.
3. Геселева Н. В., Заріцька Н. М. Емерджентні властивості системи. Бізнес інформ. № 7. 2013 р. С.93-96. URL: https://www.business-inform.net/pdf/2013/7_0/93_97.pdf
4. Гребешкова О.М. Емерджентність у стратегічному процесі підприємства. Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. Випуск 22. К.: КНЕУ, 2009. С. 129 – 137.
5. Лазебник Л. Л. Фінансові та інтеграційні механізми модернізації економіки емерджентного типу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : [спец.] 08.00.01 «Екон. теорія та історія екон. Думки». Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2010. 40 с.
6. Емерджентні методи для емерджентної економіки: монографія / За ред. В.М. Соловійова, Л.О. Кібальник. – Черкаси : Видавець Вовчок О.Ю., 2017. 324 с.
7. Івашук Ю. Емерджентний інституційний порядок в економіці та його поведінкові підстави. Економічна теорія. 2016. № 3. с. 69-81.
8. Doing business. The World Bank Group Flagship Report. <http://russian.doingbusiness.org/> [in English]
9. Doing business 2020. Comparing Business Regulation in 190 Economies. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf> [in English].
10. Sliusareva L. Hurochkina V. Strategic relevance of Ukraine's position through the prism of international ratings. The Actual Problems of the World Today: monograph. London: Science Publishing, Great Britain, 2019. P. 188-197. http://idiscovers.lib.cam.ac.uk/primo-explore/fulldisplay?docid=44CAM_NPLD_MARC019265059&context=L&vid=44CAM_PROD&lang=en_US&search_scope=default_scope&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,The%20Actual%20Problems%20of%20the%20World%20Today&sortby=rank
11. The Competitiveness Rating of Economies in the World <https://fdlx.com/politic/mir/100985-rejting-konkurentosposobnosti-ekonomik-stran-mira-2017-2018.html> [in English].
12. The Competitiveness Rating of Economies in the World 2019. URL: <http://www3.weforum.org/docs/WEF/TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf>
13. Europe 2020. Priorities. European Commission. URL: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/index_en.htm [in English].
14. Гурочкіна В.В., Махортов Ю.О. Стратегічні напрями інклюзивного розвитку України. Науково-практичний журнал «Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку». 2018. №17. С. 35-44. URL: https://nonproblem.net/wp-content/uploads/2019/12/2019_17_035.pdf
15. The Inclusive Development Index 2018. World Economic Forum. URL : <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018> [in English].
16. Digital Adzhda of Ukraine 2020 ("Digital Agenda" - 2020). Conceptual basis (version 1.0). Priority areas, initiatives, projects of "digitalization" of Ukraine by 2020. December 2016. - 90 p. -: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>. - Title from the screen. - Date revised: 22.11.2017. [in Ukrainian].
17. Nadi, Fiji Ioane Koroivuki. ICT indicators and the IDI 22 November 2018 URL: <https://www.unescap.org/sites/default/files/ICT%20indicators%20and%20the%20IDI%2C%20ITU.pdf>
18. ICT Development Index 2019 Consultation URL: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/IDI2019consultation/default.aspx>
19. EBRD Knowledge Economy Index. EBRD. 2019. URL: <https://www.ebrd.com/news/publications/brochures/ebrd-knowledge-economy-index.html>

20. Introducing the EBRD Knowledge Economy Index EBRD. 2019. URL: <https://www.ebrd.com/news/publications/brochures/ebrd-knowledge-economy-index.html>
21. Global innovation index 2019. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019.pdf
22. Global innovation index 2018. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018.pdf
23. Global innovation index 2017. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf
24. Global innovation index 2016. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016.pdf
25. Global innovation index 2015. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_gii_2015.pdf
26. Гурочкіна В.В. Кравченко Л.В. Світові тренди та перспективи розвитку підприємств легкої промисловості України. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України (економічні науки): електронне наукове видання. 2019. № 2. С. 46-66. URL: <http://ojs.nusta.edu.ua/index.php/ojs2/article/view/329/439>
27. <https://doi.org/10.33244/2617-5940.2.2019.46-66>
28. Ben Jelili. Global Foreign Direct Invest Country Attractiveness Index Riyadh. 2020. <http://www.fdiattractiveness.com/ranking-2020/>
29. Кульганік О.М.. Моніторинг інвестиційної привабливості бізнес-середовища України в контексті розвитку світової економіки. Інфраструктура ринку. Електронний науково-практичний журнал. 2019. Випуск 36. С. 9-14. URL:<https://doi.org/10.32843/infrastruct36-2>

References

1. Edoardo Gaffeo, Domenico Delli Gatti, Saul Desiderio, Mauro Gallegati (2008). Adaptive microfoundations for emergent macroeconomics. Dipartimento di Economia Università degli Studi di Trento Discussion Paper No. 2., URL: http://each.uspnet.usp.br/sistcomplexos/Artigos/artigo4_Gaffeo08.pdf
2. Voynarenko M., Dumanska K. and Ponomaryova N. (2019). Formation of company's economic activity context in the strategic positioning process in emergent environment conditions. The 8th International Conference on Monitoring, Modeling & Management of Emergent Economy. Odessa, Ukraine, May 2019. Vol. 65. URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20196504005>.
3. Heseleva N. V., Zaritska N. M. (2013) Emerdzhentni vlastyivosti systemy [Emergent properties of the system] Biznes inform. no 7. p. 93-96. URL: https://www.business-inform.net/pdf/2013/7_0/93_97.pdf [in Ukrainian].
4. Hrebeshkova O.M. (2009) Emerdzhentnist u stratezhnomu protsesi pidpriemstva [Emergence in the strategic process of the enterprise] Formuvannya rynkovoi ekonomiky : zb. nauk. prats. V. 22. K.: KNEU., p. 129 - 137. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/18718/129-137.pdf> [in Ukrainian].
5. Lazebnyk L. L. (2010) Finansovi ta intehratsiini mekhanizmy modernizatsii ekonomiky emerdzhennoho typu [Financial and Integrated Mechanisms of Modern Economy of the Emergent Type] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra ekon. nauk : [spets.] 08.00.01 «Ekon. teoriia ta istoriia ekon. Dumky». Kyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka. K. 40 p. [in Ukrainian].
6. Emerdzhentni metody` dlya emerdzhennoyi ekonomiky` (2017).: monografiya / Za red. V.M. Solovjova, L.O. Kibal'nyk. – Cherkasy : Vy`davec` Vovchok O.Y. 324 s. [in Ukrainian].
7. Ivashchuk Yu. (2016) Emerdzhentnyi instytutsiinyi poriadok v ekonomitsi ta yoho povedinkovi pidstavy [Emergent Institutional Order in Economic and Social Conduct] Ekonomichna teoriia. no 3. p. 69-81. [in Ukrainian].
8. Doing business. The World Bank Group Flagship Report. <http://russian.doingbusiness.org/> [in English]
9. Doing business 2020. Comparing Business Regulation in 190 Economies. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf> [in English].
10. Sliusareva L. Hurochkina V. Strategic relevance of Ukraine's position through the prism of international ratings. The Actual Problems of the World Today: monograph. London: Science Publishing, Great Britain, 2019. P. 188-197. <http://www.science.org/library/books/london/theactualproblemsoftheworldtoday/index.html>
11. The Competitiveness Rating of Economies in the World <https://fdlx.com/politic/mir/100985-rejting-konkurentosposobnosti-ekonomik-stran-mira-2017-2018.html> [in English].
12. The Competitiveness Rating of Economies in the World 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
13. Europe 2020. Priorities. European Commission. URL: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/index_en.htm [in English].
14. Hurochkina V.V., Makhortov Yu.O. (2018) Stratezhichni napriamy inkluzyvnogo rozvytku Ukrainy [Strategic directions of inclusive development of Ukraine] Naukovo-praktychnyy zhurnal «Problemy innovatsiino-investytsiynogo rozvytku». no17. p. 35-44. Available at: <https://nonproblem.net/wp-content/uploads/2018/12/6.pdf> [in Ukrainian].
15. The Inclusive Development Index 2018. World Economic Forum. URL : <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018> [in English].
16. Digital Adzhda of Ukraine 2020 ("Digital Agenda" - 2020). Conceptual basis (version 1.0). Priority areas, initiatives, projects of "digitalization" of Ukraine by 2020. December 2016. - 90 p. -: <https://uccu.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>. - Title from the screen. - Date revised: 22.11.2017. [in Ukrainian].
17. Nadi, Fiji Ioane Koroivuki. ICT indicators and the IDI 22 November 2018 URL: <https://www.unescap.org/sites/default/files/ICT%20indicators%20and%20the%20IDI%2C%20ITU.pdf>
18. ICT Development Index 2019 Consultation URL: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/IDI2019consultation/default.aspx>
19. EBRD Knowledge Economy Index. EBRD. 2019. URL: <https://www.ebrd.com/news/publications/brochures/ebrd-knowledge-economy-index.html>
20. Introducing the EBRD Knowledge Economy Index EBRD. 2019. URL: <https://www.ebrd.com/news/publications/brochures/ebrd-knowledge-economy-index.html>
21. Global innovation index 2019. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019.pdf
22. Global innovation index 2018. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018.pdf
23. Global innovation index 2017. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf
24. Global innovation index 2016. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016.pdf
25. Global innovation index 2015. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_gii_2015.pdf
26. Gurochkina V.V. Kravchenko L.V. (2019) Svitovi trendy` ta perspektyvy` rozvytku pidpriemstv legkoyi promy`slovosti Ukrainy`. Zbirnyk naukovy`x prac` Universty`tetu derzhavnoyi fiskal'noyi sluzhby` Ukrainy` (ekonomichni nauky`): elektronne naukove vy`dannya.. № 2. S. 46-66. URL: <http://ojs.nusta.edu.ua/index.php/ojs2/article/view/329/439>
27. <https://doi.org/10.33244/2617-5940.2.2019.46-66> [in Ukrainian].
28. Ben Jelili. Global Foreign Direct Invest Country Attractiveness Index Riyadh. 2020. <http://www.fdiattractiveness.com/ranking-2020/>
29. Kul'hanik O.M. Monitorynh investytsiynoyi pryvablyvosti biznes-seredovyscha Ukrainy v konteksti rozvytku svitovoyi ekonomiky. Infrastruktura rynku. Elektronnyy naukovo-praktychnyy zhurnal. 2019. Vypusk 36. S. 9-14. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastruct36-2> [in Ukrainian].

Надійшла / Paper received: 19.03.2020
Надрукована / Paper Printed : 05.05.2020